

TURIZM VA JINOYATCHILIK: O'ZBEKISTONGAGI CHET EL FUQAROLARI BILAN BOG'LIQ JINOYATLAR

*O'zbekiston Respublikasi IIV
Akademiyasi Magistratura tinglovchisi
Egamberdiev Maksad Avazovich*

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekistonga kelayotgan xorijiy fuqarolar sonining ortishi sharoitida turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Unda xorijiyar ishtirokida sodir etilishi mumkin bo'lgan huquqbuzarliklar, ularning kelib chiqish omillari hamda mamlakat ichki xavfsizligiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, turizm infratuzilmasining rivojlanishi bilan bog'liq xavfsizlik muammolari, profilaktika choralarining ahamiyati va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining o'rni ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida xavfsiz turistik muhitni ta'minlash bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: turizm, jinoyatchilik, xorijiy fuqarolar, xavfsizlik, huquqbuzarlik, profilaktika, migratsiya, jamoat tartibi, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, turistik muhit

O'zbekiston so'nggi yillarda turizm sohasida misli ko'rilmagan o'sishni boshdan kechirmoqda. 2025-yilda mamlakatga turizm maqsadida 11,7 million xorijiy fuqaro tashrif buyurgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2024-yilga nisbatan qariyb 47% ga oshgan. 2026-yilning dastlabki ikki oyida esa 1,7 milliondan ortiq turist kelgan va bu o'sish davom etmoqda. Hukumat 2026-yilda 12 million, kelgusida esa yanada ko'proq xorijiy mehmonlarni qabul qilishni rejalashtirmoqda. Asosiy manba davlatlar — Qirg'iziston, Tojikiston, Qozog'iston, Rossiya, Afg'oniston va boshqa MDH mamlakatlari.[1]

Bu iqtisodiy jihatdan katta foyda keltirmoqda: ish o'rinlari ko'payishi, valyuta tushumi o'sishi, infratuzilmaning rivojlanishi. Biroq, turistlar oqimining keskin ortishi turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi bog'liqlikni ("tourism-crime nexus") kuchaytirishi mumkin. Olomon joylar, boy ko'rinishdagi xorijiyar, yangi talablar (narkotik, jinsiy xizmatlar, firibgarlik) va ba'zan yetarli nazoratning yo'qligi xavfsizlikka tahdid soladi.

O'zbekiston so'nggi yillarda turizm sohasida jadal rivojlanmoqda. Mamlakatga keladigan xorijiy fuqarolar sonining keskin ortishi iqtisodiy foyda keltirishi bilan birga, turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi bog'liqlikni ham kuchaytirmoqda. Ushbu maqolada turizm oqimi ortishi sharoitida yuzaga keladigan xavfsizlik muammolari, xorijiy fuqarolar ishtirokidagi huquqbuzarliklar va ularning ichki xavfsizlikka ta'siri tahlil qilinadi.

Migratsiya deganda shaxslarning doimiy yoki vaqtinchalik yashash joyini o'zgartirib, bir hududdan ikkinchi hududga, bir davlatdan boshqa davlatga ko'chib o'tishi tushuniladi. Turizm maqsadida O'zbekistonga keladigan xorijiy fuqarolar ham vaqtinchalik xalqaro migratsiya subyektlari hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonga keladigan turistlar sonining millionlab o'sishi aynan shu xalqaro migratsiya jarayonining bir qismi sifatida baholanadi.

Jinoyatchilik esa jamiyatda sodir etiladigan jinoyatlarning umumiy majmui bo'lib, muayyan vaqt va hududda qayd etilgan ijtimoiy xavfli, qonunda taqiqlangan qilmishlarning butun tizimini bildiradi. Jinoyatchilik nafaqat jinoyatlar sonini, balki ularning sabablari, dinamikasi va jamiyatga ta'sirini ham o'z ichiga oladi. Turizm rivoji bilan bog'liq holda jinoyatchilikning mayda shakllari (o'g'rilik, firibgarlik) ko'payishi mumkin.

Chet el fuqarolari jinoyatchiligi (xorijiy fuqarolar jinoyatchiligi) — O'zbekiston Respublikasi hududida chet el fuqarolari yoki fuqaroligi bo'lmagan shaxslar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning umumiy majmuidir. Bu yerda ikki tomonlama jarayon kuzatiladi: bir tomondan, xorijiy fuqarolar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar, ikkinchi tomondan esa xorijiy fuqarolarga qarshi sodir etiladigan jinoyatlar. Odatda turizm mavsumida bu turdagi jinoyatchilikning mayda shakllari (cho'ntak kesish, firibgarlik, transportdagi huquqbuzarliklar) biroz faollashishi mumkin.

O'zbekistonda xorijiy turistlarga qarshi zo'ravon jinoyatlar nisbatan kam uchraydi. Mamlakat xalqaro baholarda Markaziy Osiyodagi eng xavfsiz davlatlardan biri sifatida tan olinmoqda. Biroq, turistlar zich joylashgan hududlarda (Toshkent, Samarqand, Buxoro) mayda o'g'rilik, cho'ntak kesish va turli firibgarlik holatlari vaqti-vaqti bilan kuzatiladi. Bu holatlar asosan olomon joylarda, bozorlarda, tarixiy obidalarda va jamoat transportida sodir bo'ladi.

Xorijiy fuqarolar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar orasida spirtli ichimlik ta'sirida jamoat tartibini buzish, mayda janjallar, migratsiya qoidalarini buzish va ba'zan narkotik moddalar bilan bog'liq holatlar uchraydi. Bunday jinoyatlarning kelib chiqishida madaniy farqlar, til to'siqlari, spirtli ichimliklarni haddan tashqari iste'mol qilish va huquqiy savodsizlik muhim omil bo'lib turibdi.

So'nggi yillarda turistlar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha bir qator **muhim yangiliklar** amalga oshirildi. Eng muhim yangiliklardan biri — **turizm politsiyasining tashkil etilishi**dir. 2019-yil iyun oyida Toshkent shahar IIBda **Turizm xavfsizligi boshqarmasi** tashkil etildi va hozirda unda 40 dan ortiq xodim faoliyat yuritmoqda. Shu yili Samarqand, Buxoro va boshqa turistik shaharlarda ham xavfsiz turizm bo'limlari tashkil etildi[2]. Turizm politsiyasi xodimlari ingliz va boshqa xorijiy tillarni biladi, ularning asosiy vazifasi — xorijiy mehmonlarga xavfsiz sharoit yaratish, ularga yordam berish va huquqbuzarliklarning oldini olishdan iborat.

Bundan tashqari, Ichki ishlar vazirligi qoshida **Transport va turizm obyektlarida xavfsizlikni ta'minlash departamenti** faoliyat yuritmoqda. Turistik joylarda video kuzatuv tizimlari kengaytirilmoqda, "Xavfsiz taksi" va "Xavfsiz turizm" loyihalari amalga oshirilmoqda. Mehmonxonalar va turistik obyektlarda xavfsizlik standartlari joriy etilmoqda.[3]

Bu choralar natijasida xorijiy turistlar orasida O'zbekistonni xavfsiz mamlakat sifatida baholash darajasi oshmoqda. Shunga qaramay, turistlar sonining keskin ortishi bilan birga mayda jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha profilaktika ishlarini yanada kuchaytirish zarur bo'lib qolmoqda.

Turizm xavfsizligi tizimidagi asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

turizm politsiyasi xodimlarining soni va malakasi yetarli emasligi (ayniqsa, ingliz, xitoy, koreys tillarida erkin so'zlashadigan xodimlar kam);

turistik joylarda video kuzatuv tizimlari va yoritishning to'liq qamrab olinmaganligi;

norasmiy taksilar va bozorlarda firibgarlik (ortiqcha haq talab qilish, aldash) holatlarining davom etishi;

mehmonxonalar, restoran va transport xizmatlarida xavfsizlik standartlarining bir xil darajada qo'llanilmasligi;

turistlar sonining keskin o'sishi bilan birga profilaktika va monitoring tizimining orqada qolishi;

xorijiy tillarni bilmaydigan oddiy politsiya xodimlarining turistlar bilan muloqotdagi qiyinchiliklari.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, turizm rivojlangan mamlakatlarda xavfsizlik masalasi doimiy nazorat ostida bo'lib, turistlar oqimining ortishi bilan mayda jinoyatchilik va firibgarlik holatlari ham ko'payishi mumkin. Bu holat ilmiy adabiyotlarda "tourism-crime nexus" deb ataladi, ya'ni turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik[4].

Masalan, Turkiyada, ayniqsa Istanbul kabi yirik turistik markazlarda cho'ntak o'g'riligi, firibgarlik va narxni oshirib ko'rsatish holatlari tez-tez uchraydi. Rasmiy xavfsizlik ma'lumotlariga ko'ra, turistlar gavjum hududlarda "pickpocketing" va "purse snatching" eng ko'p uchraydigan jinoyatlar hisoblanadi. . Shuningdek, Istanbulning Taksim, Sultanahmet va Grand Bazaar hududlari aynan turistlar nishoniga aylanishi qayd etilgan . Ushbu muammolarga qarshi Turkiyada turizm politsiyasi kuchaytirilgan, video kuzatuv tizimlari kengaytirilgan va turistlar uchun maxsus xavfsizlik tavsiyalari joriy etilgan.

Gruziya tajribasi esa nisbatan ijobiy model sifatida ko'riladi. Rasmiy statistik va xalqaro baholashlarga ko'ra, Gruziya dunyodagi eng xavfsiz davlatlar qatoriga kiradi va jinoyatchilik darajasi past hisoblanadi . Shunga qaramay, Tbilisida taksi xizmatlarida narxni oshirib olish va ayrim mayda firibgarlik holatlari uchrashi

mumkin. Shu sababli hukumat tomonidan 112 favqulodda aloqa tizimi, keng CCTV tarmog'i va kuchli politsiya nazorati yo'lga qo'yilgan[5]. Bu tizim turistlar xavfsizligini ta'minlashda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Singapur esa turizm xavfsizligi bo'yicha dunyodagi eng ilg'or davlatlardan biridir. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda zo'rvon jinoyatlar juda kam uchraydi va umumiy jinoyatchilik darajasi dunyodagi eng past ko'rsatkichlardan biridir. Bunga qat'iy qonunchilik, keng qamrovli video kuzatuv tizimi, tezkor politsiya javobi va firibgarlik hamda internet scamlariga qarshi kuchli nazorat tizimi sabab bo'ladi. Shu sababli Singapur ko'plab xalqaro reytinglarda eng xavfsiz turistik davlat sifatida baholanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi bog'liqlik barcha rivojlangan turistik davlatlarda mavjud, ammo ularning darajasi va nazorat mexanizmlari farq qiladi[6]. Eng samarali yondashuvlar sifatida quyidagilar ajralib turadi: turizm politsiyasini tashkil etish, raqamli kuzatuv tizimlarini kengaytirish, transport va xizmat ko'rsatish sohasini qat'iy litsenziyalash hamda turistlarni oldindan ogohlantirish tizimlarini joriy etish.

Ushbu xalqaro tajribalar O'zbekiston uchun ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular asosida xavfsiz va barqaror turizm tizimini yanada rivojlantirish mumkin.

Muammolarni hal etish va yechish bo'yicha amaliy yechimlar va takliflar:

—“Xavfsiz taksi” tizimini to'liq ishga tushirish — faqat rasmiy litsenziyalik taksilarga ruxsat berish, GPS monitoring va mobil ilova orqali narxni oldindan belgilash. Norasmiy taksilarni qattiq nazorat qilish.

—Turistlariga majburiy ogohlantirish tizimi — aeroport va vokzallarda kelishda xavfsizlik qoidalari haqida qisqa video va SMS-xabarnomalar yuborish, “Xavfsiz turizm” mobil ilovasini yaratish.

—Ilmiy monitoring va xalqaro hamkorlik — har yili turizm va jinoyatchilik bog'liqligini tahlil qiluvchi hisobot tayyorlash, Singapur, Turkiya va Gruziya tajribasini o'rganish hamda xalqaro ekspertlarni jalb qilish.

Xulosa qilib aytganda, turizmning jadal rivojlanishi O'zbekiston uchun strategik jihatdan muhim va istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. So'nggi yillarda turistlar oqimining keskin oshishi mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatib, yangi ish o'rinlari yaratilishiga, xizmat ko'rsatish sohasining kengayishiga hamda infratuzilmaning modernizatsiya qilinishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, turizm sohasining kengayishi xavfsizlik masalalarini ham dolzarb qilib qo'ymoqda, chunki turistlar sonining ortishi bilan mayda jinoyatlar, firibgarlik holatlari va jamoat tartibini buzish kabi xavflar paydo bo'lish ehtimoli ham oshadi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, turizm va jinoyatchilik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy asosda o'rganish va uni samarali boshqarish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim. Xavfsiz turistik muhitni shakllantirish nafaqat ichki xavfsizlikni ta'minlash, balki xalqaro maydonda O'zbekistonning ijobiy

imijini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Chunki har bir xorijiy turistning shaxsiy tajribasi mamlakat haqida global fikr shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, turizm xavfsizligini ta'minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Ya'ni faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyati bilan cheklanib qolmasdan, balki turizm vazirligi, mahalliy hokimiyatlar, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligini kuchaytirish zarur. Turizm politsiyasi faoliyatini yanada kengaytirish, raqamli kuzatuv tizimlarini takomillashtirish, transport va xizmat ko'rsatish sohasida shaffoflikni oshirish hamda turistlar uchun axborot va ogohlantirish tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, xavfsiz turizmni ta'minlashda profilaktika ishlari va oldini olish choralari eng samarali yondashuv hisoblanadi. Shu sababli turistlar ko'p tashrif buyuradigan hududlarda doimiy monitoring, huquqbuzarliklarni tezkor aniqlash va ularning oldini olish mexanizmlarini yanada kuchaytirish zarur. Bu esa nafaqat jinoyatchilikni kamaytiradi, balki turistlarning mamlakatga bo'lgan ishonchini ham oshiradi.

Umuman olganda, O'zbekistonning turizm salohiyati juda yuqori bo'lib, to'g'ri boshqaruv va samarali xavfsizlik tizimi orqali mamlakatni Markaziy Osiyodagi eng jozibali va xavfsiz turistik markazlardan biriga aylantirish mumkin. Buning uchun tizimli islohotlar, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish muhim omil hisoblanadi. Natijada turizm nafaqat iqtisodiy o'sish manbai, balki mamlakatning barqaror rivojlanishi va xalqaro obro'sini oshirishning asosiy omillaridan biriga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026). 2025-yilda O'zbekistonga 11,7 million nafar xorijiy turist tashrif buyurgani to'g'risida. Rasmiy hisobot. Manba: <https://stat.uz/oz/19-news/committee-news/66311-11-7-million-tourists-visited-uzbekistan-in-2025>
2. UzDaily.uz. (2026, 19-yanvar). Uzbekistan Welcomes 11.7 Million Tourists in 2025. Manba: <https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistan-welcomes-117-million-tourists-in-2025/>
3. Tashkent Times. (2026, 19-yanvar). Uzbekistan tops 11.7 million visitors in 2025. Manba: <https://tashkenttimes.uz/national/16808-uzbekistan-tops-11-7-million-visitors-in-2025>
4. O'zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. Turizm politsiyasi. Manba: <https://uzbekistan.travel/uz/o/turisticheskaya-policiya/> (yoki <https://uzbekistan.travel/uz/o/turizm-politsiyasi/>)
5. Xinhua News Agency (english.news.cn). (2026). O'zbekiston turizm ko'rsatkichlari bo'yicha 2026-yil boshidagi ma'lumotlar.
6. Kun.uz. (2026). 2025-yilda O'zbekistonga xorijiy turistlar oqimi 47% ga oshgani haqida.